

Chapter 5: Life as a Misak

Spanish part: texts from **Hugo Portela Guarín**, *El Pensamiento de las Aguas de las Montañas* (Coconucos, Guambianos, Paeces, Yanaconas), 2000, Universidad del Cauca, Popayán, Colombia.

"Cuentan que no fue hijo de mujer alguna, que el cacique de ellos era un hijo que nació digamos de la estrella... hoy día se conoce como Juan Tama de la estrella ... Una estrella cayó en el río que está pasando por el resguardo en la parte alta de la montaña; en el nacimiento dicen la estrella cayó allí y los indígenas no nos dimos cuenta o los que vivían en esos tiempos no se dieron cuenta y pasó un tiempo cuando la tierra, el arroyo reventó y llevó un mundo de tierra; entonces esa tierra iba bajando lentamente, los que vivían, nuestros antepasados tuvieron curiosidad, ¿por qué ese mundo de piedra iba yéndose por el camino donde circulaba el río? entonces nuestros antepasados se reunieron a mirar, a observar donde iba el alud de piedra corriendo y cuentan que cuando ese alud de tierra pasaba donde ellos estaban mirando en el sitio donde lo atajaron, una parte estrecha pá mirar qué, porque cuentan que iba un... digamos una choza, una canasta, no, no canasta sino algo de muchas ramas como entretajadas y allí lloraba un niño, dice que lloraba un niño y ellos sintieron curiosidad y se reunieron más personas y reunieron sogas intentaron enlazarla, entre todas la lograron enlazar y amarraron otro palo, sostuvieron esa especie de nido donde se oía ese llanto, entonces lograron sostener y el agua pasó, todo el alud de tierra y quedó allí esa cuna, entonces se fueron a destaparla y dicen que había solamente un gusano más o menos a la

*longitud de un mexicano, una victoria de ese tamaño" (voz páez). (Ver **Dibujo 7**).*

POSLOVÉ I. – PAEZ (Stepan)

Původní obyvatelé horských masívů departamento Cauca si odedávna vypráví o velmi významných lidech, zvláštních poslech bohů, kteří vyryli v paměti lidu hlubokou rýhu, zanechali po sobě příběh, o poslech, kteří se zjevují jednou za čtyřicet let...

„Za šedesát!, slyšel jsem,“ namítá jeden.

„Kdepak, hlouposti a babské povídačky! Přesně sto let musí Paezové čekat na příchod těchto vůdců, básníků a hrdinů,“ hádá se druhý, „tak dlouho trvá, než je Velká puma nasytí a vykrmí.“

...aby přinesli poselství bohů i předků, učili svůj kmen novým, důležitým, užitečným věcem či je soudili, vedly do války i míru. Přichází z hor, nejednou v čase velkých neštěstí, přírodních katastrof, porodních záchvěvů země v bolesti, kdy se půda otřese jak zimou, hory puknou,

rozšklebí se, a posel, další z dítek Ksaw Waly, dosud žijící v útrokách světa, kojen Pumou z Přítmi, mýtů a snů, vyjde, aby přinesl Světlo a naději všem ze svých soukmenovců.

Jedním z nich, jak Paezové věří, byl i Khwen Tama A', Jan Tama z Hvězdy, Juan Tama de la Estrella, slavný náčelník, vůdce lidu.

Byla hluboká noc. Jen staří nespavci, snílci a nešťastně zamilovaní pozorovali spící oblohu, a jedni počítali, druzí vzývali či prosili hvězdy, když tu náhle poklidnou hladinu nebe rozčísł ostrý paprsek světla, letící pochodeň, žhavá duha, následovaná hlasitým hvizdem.

„Jedna z hvězdiček, rozsvícených zvonků, se utrhla jako lístek z větve nočního stromu,“ vyprávěl wala, šaman, „a spadla k nám, proletěla krajem, rozsvítla noční čas a mnohým přerušila spánek, ukázala se jak varovný prst, a narazila do jednoho z četných vrcholků zdejšího kraje, až se celý svět zachvěl, a do dolin se sesuly utržené záplaty půdy a kamení, valily se zuřivě vpřed a smetly vše před sebou, aby novou hlubokou brázdou, vráskou na tváři hor uvolnily místo mladému prameni, hravé bystřině, která vyrazila ze skalního štítu právě v místě, kam narazila padající hvězda jak boží kopí...“

Proto se říká Juan Tama de la Estrella.

Každá ves, každé městečko, mají své vlastní příběhy, letité vyprávěny o zrození Juana Tamy, či alespoň variaci nebo jejich kombinace, některé podobné, další zcela jiné, nejčastěji však pravděpodobně uslyšíte, že utržená *estrella* spadla do horského jezírka, jež dnes nese jméno Jana z Hvězdy, až voda vyšpláchla, a jezero se vylilo z břehů..

„...a nový, zatím ostýchavý potůček přinesl až k lidem cosi jako proutěný košík...“

Připomínalo to spíše ptačí hnízdo, větvičky do sebe hustě, umně zapletené.

„...a přestože to bylo nezvyklé, nejspíš by lidé mávli rukou a nechali to být, šli si po svém, když se jim však najednou zazdalo, že z té spleti větévek slyší pláč, dětský nářek a pláč.“

Lidé na břehu se vyděsili. Jiní utekli. Další se radili. Ovšem... kdo by neznal povídačky o poslech bohů?

„Co když je to jeden z nich?“, navrhl jeden.

„A třeba není,“ přel se druhý.

„A třeba není,“ připustil třetí, „ale lidské dítě to je, tudíž ho musíme zachránit.“

„Jdi, přines provazy!“, poslali chlapce zpět domů.

„Zachytili jimi ono plovoucí hnízdo, přitáhli jej ke břehu. Vskutku, slyšeli lidský pláč. Jaké však bylo jejich překvapení, když změt větviček rozmotali, a uvnitř nenašli dítě, ovšem jakési odporné cosi, co jim nepřipomínalo nic známého, snad jen obřího červa s tlamou šelmy.“

Jen oči, oči to mělo lidské.

„Co s tím?“

„Co je to?“

„Zabít!“

„Nevím, co to je, tak to raději zabiju, že?“, posmíval se jeden.

„Poslat opět po vodě,“ navrhovali další.

„Poslat sousedům?“

„Jako pomstu?“

„Sousedí, nešaškujte!“

„Nechejme to osudu, zapomeňme na tuto stvůru a pojďme domů,“ říkali další.

Jen ženy byly proti. Kdo dává život a zná jeho bolest, není tak prchlivý se smrtí.

A pak Červ zaplakal, a bylo to úplně přesně, jako když pláče dítě. To obměkčilo srdce všem.

„Zabít...“

„...nebo se jej zbavit...“

„...můžeme kdykoliv!“

Zvítězila zvědavost.

„...a rozhodli se tedy, že si Červa nechají, a vzali je k jedné ženě, která nedávno porodila, aby kojila nejen své dítě, ale i toto odpudivé, podivné cosi s tak lidským pláčem.“

O tři dny později našli ženu mrtvou.

Co se stalo? Lidé byli zděšeni. Zvláště, když viděli, jak se Červ, ležící vedle mrtvé, proměnil... připomínal nyní spíše lidskou hlavu.

„To si to již určitě necháme.“

„Ovšem co s tím?“

„Dál pláče.“

„Je stále hladový.“

„Potřebujeme mu najít novou kojnou,“ řekli lidé a hledali další ženu, jež by mohla dát mléko, a na mrtvou v okamžiku zapomněli.

Starší si tělo prohlédli, pečlivě prozkoumali, vždyť taková záhadná věc se nestává každý den. Naštěstí.

„Nikdy jsem nic takového neviděl.“

„Jakoby z ní něco vysálo život.“

„Šťávy života.“

„Všechnu krev.“

„Snad ta stvůra...“

„Snad ten Červ...!“

„Ano, nejen všechno mléko z ňadra...“

„Chamtivec!“

„I život z ní vysál!“

Nechtěli ovšem děsit...

„A co když jsme se zmýlili?“

„...a proto lidem nic neřekli,“ pokračoval wala. „Jenže za další tři dny našli mrtvou i další kojnou, a tu již bylo nade vše pochybnost jasně, že ona záhadná lidská Hlava vysává z žen

nejen mateřské mléko, ale i krev a všečen život, a navíc se dále přeměňuje, stále více připomínala člověka.“

„Musíme se jí zbavit!“, prskal jeden.

„Hořkost a neštěstí na naše hlavy!“

„Zabít?“

„Snad by stačilo Hlavu poslat po vodě. A pak? Děj se vůle boží.“

„To přeci nejde!“

„Vždyť je to člověk!“

„Částečně.“

„Obětovat Hlavu...“

„Stvůru...“

„Nebo mladé matky našeho kmene, našich dětí?“

Rozhodli se Hlavu si ponechat, a najít další ženu, která ji kojila. Ne, nic jí neřekli. Ano, i ona byla o tři dny později mrtvá. A pak ještě další čtyři ženy, dohromady sedm mrtvých, ovšem to byla již přeměna Hlavy v celého člověka dokončena. Hlavě narostl trup, pak ruce, potom nohy... dítě nyní vypadalo stejně, jako kterékoliv jiné. Byl to chlapec.

K úlevě ženy, již donutili kojit Nalezence jako osmou v řadě, dítě již její prs odmítlo... začali jej tedy krmit běžným jídlem pro malé děti.

A chlapec rostl, a začali mu říkat Juan Tama, či Juan Tama de la Estrella, na připomínku jeho původu, jeho zrození.

Později, již jako dospělý muž, se Juan stal náčelníkem kmene, hrdinou Paezů, a celý kraj ochraňoval před Španěly. Někteří sice jeho existenci popírají úplně, jiní připouští, že někdo takový mohl žít v této oblasti v sedmnáctém století, nic z toho ovšem není pro nás důležité, to vše jsou již jiné příběhy.

Říká se, že vzešel z Laguna de Juan Tama, a na sklonku svého života se k němu i se ženou vypravil, aby oba nazí vstoupili do chladivých vod, a jezero (modré jak skleněné oko

vrcholků, s tisícem *frailejones*, klejovek, místo řas), které jej kdysi vydalo, jej i přijalo nazpět.

POSLOVÉ II. - MISAK

Jak přeložit její jméno? Terynka od Hvězdy? Terezička z Trojhvězdí?

Blíží se půlnoc. Teresita, jako každé noci, kamsi odchází, a nikdo neví, a nikomu není dovoleno ji následovat, a žádný se netroufá jít tajně. S rozbřeskem se Teresita vrátí, jakoby sama byla sluncem, ověšená náramky a přívěšky z plátů jemně tepaného zlata, a právě probuzené, stále mžourající čerstvé slunko dodává zlatem vonící ženě dvojnásobný lesk, jako když zapalujeme svíci v zrcadlových komnatách.

Říkali jí Teresita de la Estrella, jiní Teresita de Tres Estrellas, Dcera Osmi matek, náčelnice, *cacica* Misaků, Předpovězený posel bohů. Jak se každého úsvitu sluneční paprsky dotýkaly Teresitinych šperků, aby je rozsvítily jako lucernu, chladnou pochodeň, tak kdysi - prý - tři hvězdy pohladily hebký pláštík noční hladiny horského plesa, posvátné laguny Ňimpi.

„Vstávej, probuď se, už je čas.“

„Prosím, ještě chvíličku.“

„Kdepak, ani vteřinku, musíme jít,“ budil don Vincente, šaman, svou rodinu za hluboké noci. Stejně tak po celé Guambii matky budily svá dítká, milenky muže, sestry bratry, aby všichni ve stejný čas vyšli ze svých domů, a ve velkém počtu šli v zástupu odsud až do *páramos*.

„Snad přijdeme včas,“ doufal don Vincente.

„Doufám, že nejdeme nadarmo,“ povzdychla si rozespale Manuela, jeho dcera, ale nahlas by se neodvážila.

Průvod došel klopytavými kroky, veden ostrým měsíčním světlem bezmračné noci, až k jezírku Ňimpi, posvátnému místu

vše Misaků, laguně uprostřed mokřin, skal, dlouhých špičatých trav, tvrdých mechů a *frailejones*, klejovek, a mnozí, zívající a rozespálí, pochybovali. Ovšem váhat v případě poselství a příchodu Předpovězené, Předurčené, se nahlas neopovážil žádný. Jen špitali.

„Co když...“

„Možná...“

„Vždyť je to hloupost!“

„Tiše!“

„Nemůže to být hloupost, musí to být poselství!“

„Od koho? Proč?“

„Co já vím! Snad od bohů, snad od předků.“

„...ale když měli všichni *morobikové*, co jich u Misaků je, ve stejný čas stejný sen...“

„...shodného poselství...“

„...že máme právě této noci právě zde čekat příchod dalšího posla bohů.“

„Jistě, musí to být pravda.“

„Nemůže to být náhoda. Jeden se zmýlit může, ale všichni?“

„Dcera bohů...“

„Ano, tentokrát máme očekávat děvčátko.“

„Jak je to všechno podivné!“

„Je již pozdě.“

„Možná bychom měli jít nazpět.“

„Domů.“

„Je zima...“

„Na svá lůžka.“

Šumění a hučení davu náhle přestalo jak příchodem kouzelníka, když se jedna z nesčetných hvězd hluboké noční oblohy rozsvítila, tak mocně, jako by byla stříbrným sluncem, obřím tepaným talířem nočního kovu, a dlouhý paprsek sestoupil jak provazový žebřík, jak Jákobovo vidění, od nebe až na hladinu laguny, a zlehka se jí dotkl, jakoby jí pohladil. Vzápětí zmizel. O okamžik později - lidé se ještě nestačili

vzpamatovat ani z prvního překvapení - druhý pruh světla, přesně jako první, rozetnul noční oblohu, od klenby k plesu, bílá stuha, jakoby stříbrný nůž bohů krájel temný pecen chleba, dotkl se hladiny... jemně... na okamžik - jen pošimrat! - a byl pryč. A ještě jednou, do třetice.

Lidé byli překvapeni, vzrušení tím dech beroucím divadlem, zaskočení onou pavučinovou symfonií hvězdného svitu.

Jezírko Ćimpi, poté, co bylo třikrát pohlazeno třemi hvězdami (proto někteří zvu Teresitu de Tres Estrellas), začalo bublat, jako by bylo po okraj vroucí vody, jakoby to byl kotel polévky na zahřátí, a vodní zrcadlo jezera začalo stoupat. Ti z Misaků, kteří se k neobyčejné podívané usadili zrovna na břehu, museli k ostatním, výše. Když vody jezírka vyšplhaly na okraj údolí, přelily se a jako tekutý paprsek, plazivý prst rtuti, vydal se potůček na pouť k spícímu kraji, tam dole, tak hluboko, tam ještě ve snech.

„Přiznávám, představení to bylo vskutku neobyčejné, víc než úctyhodné,“ postěžoval si jeden, celý prokřehlý, cestou z hor, drkotavými slovy, „ovšem předpověď morobiků, proroctví o příchodu posla, Nové pochodně...“

„A dokonce děvčete!“

„...se nenaplnilo.“

Shluk lidu sestupoval podél nové, tak zvučné tak cinkavé říčky (a kdekdo si s vlnkami hrál, kdekdo ochutnával z tohoto osvěžujícího pramene, a morobikové právě zrozenou vodou žehnali kraji), a tu si někteří všimli, že cosi pluje na hladině bystřiny.

Připomínalo to bedýnku.

Náhle se zevnitř ozval pláč. Dětský pláč.

„Tak přeci.“

„Posel!“

„Dočkali jsme se.“

„Proroctví nelhalo!“

„Stejný sen mnoha *morobiků* zároveň, to přeci nemohla být náhoda. A vidíte, pochybovači...“

„Vy slabí ve víře!“

„Přestaňte remcat, sousedé!“

Vytáhli a otevřeli bedničku. Na rákosem vystlaném dně leželo malé děvče.

(Mnohem později začali někteří lidé - kteří u toho vůbec nebyli - tvrdit, že to tak přeci ani náhodou neodehrálo: žádné hvězdy, žádné bednička, ale během velké povodně přinesl divoký proud vod proutěný košík s holčičkou uvnitř... ovšem jaká nuda! Takovým prázdným hlasům sluchu nedopřejeme.)

Dívku pojmenovali Teresita. Vzali ji do vsi, do Domu setkání, a vybrali dvacet mladičkových dívčin (které ještě nedospěly ke svým měsíčním cyklům, a nemohly být proto hrozbou ani holčičce ani okolí), aby se o Nalezenkyni staraly, hrály si s ní, opatrovaly ji, dokud Rada starších nerozhodne.

Jaký však šok, když druhého dne, přilákáni nekonečným nářkem novorozeněte, lidé vešli do Domu setkání, a ke zděšení všech našli oněch dvacet dívek, které měly o Teresitu pečovat, do jedné, mrtvých.

„Teresita, posel a Dcera bohů, má hlad. Chce mateřské mléko, a jelikož ani jedna z těchto mladistvých,“ ukázal *morobik* don Vincente na bezvládná těla dvaceti panen, „mléko neměla, sála Teresita krev... ani to nestačilo, stále má hlad.“

Smutek po celé Guambii! Dvacet dívek!

Ovšem brzy našli děťátku ženu, jež nedávno porodila syna, a tudíž měla i dost mléka, aby Teresitu kojila. Žena nechtěla. Bála se. Moc se bála.

O tři dny později ji našli mrtvou. Hladové Teresitě nestačilo mléko, vysála z ženy i krev i život.

Sehnali jí tedy další kojnou. A za tři dny další. Potom, co zabila sedm žen, přestala náhle pít mléko, ale jíst s ostatními.

(Proto se o Teresitě říká, že měla osm matek - sedm nešťastných žen, a osmou... řeku.)

Rostla velmi velmi pomalu. Ovšem jen co začala chodit, odcházela každé noci... neznámo kam. I když jí hlídali, nebylo to nic platné, stejně vždy našli její lůžko prázdné. Odcházela do temnot, jako kdyby měla oči kočičí.

Vracela se až za svítání, živá, zdravá, beze strachu. A přinášela věci ze zlata, tu náušnice, tu náramky, tu zlaté kladívko, jindy misky či lžíce.

Jak rostla, přinášela více předmětů, a byly složitější a byly dovednější.

Když dospěla, začala učit Misaky o zlatě, jeho podstatě, co má rádo a co si přeje. Jak rozmlouvat s kovem. Kde ho najít, jak jej nakutat a sesbírat, upravit, tepat, zpracovat, ohýbat, zdobit. Jakoby onen obdivovaný i nenáviděný, krásný i prokletý kov, a Teresita, dívka, byli tím samým, byli jedním. Jakoby Teresitě v žilách neproudila krev, ale zlatý prach.

Odcházela každé noci, za každého počasí, a vracela se za rozbřesku, jakoby přijela na hřbetech červánků. Jednoho dne Teresita odložila lidský šat, oděv ženy, a společně s prvními paprsky světla se vrátila do údolí v rouchu celém ze zlata, až se lidé domnívali, že ne jedno, dvě slunce vyšla toho rána.